

YU ISSN-0352-5724/UDK 801(05)

ЗБОРНИК

МАТИЦЕ СРПСКЕ
ЗА ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

XLIV/1—2

НОВИ САД
2001

СВЕТОЗАР СТИЈОВИЋ

(22. фебруар 1939 — 29. јул 2000)

Ево и данас, као и увек, добро је на губитку. Часнији део људског рода на овом свету од суботе је сиромашнији за једног перјаника и лучоношу честитости. Право да пробере, да себи узме најбољег, Свевишњи је искористио крајње сурово. А мени, страшном истином сметеном и ошамућеном, паде у део да се у име Српске академије наука и уметности, Академијиног Института за српски језик, у име колега из струке, пријатеља, у име своје породице и не знам у чије име још опростим од човека којему сви ми због много чега морамо завидети. У суботу је заокружен један јединствено частан и трновит животни пут. Светозар Милунов Стијовић је шест деценија живео по кодексу минулих времена. По односу према свима и свему око себе био је ближи генерацији свога оца Милуна него већини својих савременика. Такав је био као физички радник у Суботици, као студент, није се мењао ни када је израстао у уваженог и на висока места призиваног културног и научног посленика нације. Ништа помодно а профитабилно са њим није имало среће. Србин и хришћанин био је 2000. колико и 1967. године, када смо се упознали. У цркву је улазио и у њој прилоге остављао 1968, као и осамдесете, деведесете и ове године. Ни од једног догађаја и неправде нанете му током богате и часне биографије он касније није правио капитал. Није то чинио ни од чињенице да је шеснаест година био лишен пасоша, као ни због тога што му још није завршен изборни поступак за асистента у Новом Саду. Светозару Стијовићу су се, најкраће речено, са пута склањала сва људска зла, сви пороци и људске слабости. У литератури ретко и понегде, а у животу никада и нигде, нисам наилазио на такво сазвучје честитости, стамености, господствене и достојанствене принципијелности до цене блокаде сопственог рада и напредовања. Према себи је, дакле, био сурово строг. Никада није правио озбиљан компромис са принципима којих се држао од детињства. Светозар Стијовић је доказао да се може, да се бар досад могло, и најтежим путем од подножја стићи до високог циља. Ово да чују млади, а нарочито његово стасито, лепо и даровито потомство, моји млади кумови. Сретни су сви они којима је овај по свему узоран човек био пријатељ. А он је, рекох најтежим путем, од радни-

ка стигао до звања научног саветника највише научне институције, до професуре на универзитетима у Приштини и Нишу, до чланства у више Академијиних одбора, у редакцијама озбиљних научних и културних гласила, међу којима су и она са највишим рејтингом као што су Јужнословенски филолог и Ономатолошки прилози. И да не набрајамо више! Стаћемо код Дана српског духовног преображења и Гласа Васојевића. Свим институцијама, радним телима и гласилима чији је био члан Светозар Стијовић је чинио част, а на више места и незаменљив стожер и китну перјаницу, таман оно што његови Васојевићи представљају Српству. Отуда га данас потоцима суза оплакују Васојевићи, Морачани, Кучи, Метохијци, Косовци, Шумадинци, Ресавци, Крајишници, пријатељи на северу Бачке и други.

„Требало би имена давати — Оног дана када човек умре, — Свак би имо какво заслужује!” — вели песник. Не може се, песнице, увек ни тако, јер нас је данас окупила људска громада у којој су складно саједињени Милош, Мудрило и Добрица. На страшним местима Светозар је опстојавао Милошевом снагом, мудрошћу је ишао испред крштенице, а код њега су утеху налазили увцељени, угрожени, немоћни.

На искуству многих генерација поета темељи стих: „Све што има, од оца је добио.” Они који знају под чијим се кровом родио и детињство провео наш покојник знају да он и није могао бити другачији. Ко је прогледао у кући Милуна Новова Стијовића и његове Милене, родом из честитог братства Ракочевића из Мораче, био је осуђен да предњачи и четобашује. Милун је био перјаница народних првака питоме Метохије. Његова реч истирала је племенске међусобице и неспоразуме и мирила љуте арбанашке фисове. У родној кући и братству усвојен је кодекс понашања. Мој кум је често говорио да је излаз из ситуације окружене озбиљним дилемама налазио у одговору на питање: „Како ли би сада поступио Милун?”

Од јуна хиљаду деветсто шездесет осме године расни беседник плени слушаоце. То су многи увидели па и признали да је Светозар Стијовић „заљубљеник у реч”, да је „говорио чистим језиком са поетским нагласком” итд., итд. Када сви причају и пишу, када је реч изгубила и легитимитет и достојанство, није тешко наћи појединце који умеју и зборити и писати. Стијовић је припадао танком слоју културних и научних посленика (таквих у политици одавно уопште нема) који умеју да слушају, саслушају, па и, када то прилике захтевају, послушају саговорника. Смисао за такву врсту опхођења са околином он је понео из завичаја, где су се, по врло јасним критеријумима, окупљени беспоговорно делили на причаоце и слушаоце. Наш покојник се на дивану сретао са патријархом, владикама и старешинама манастира, са председницима академија наука и неписменим информаторима на научним екскурзијама. Углађеног понашања у свим приликама он је засигурно највише пазио да погрешном речју не увреди ове потоње. Сигурно је и то да му никада и нигде изговорена реч није ишла испред дела.

Са Светозаром Стијовићем су се многи спорили, а истина је, по правилу, била на његовој страни. Другачије гледиште он је успешно

бранио на начин који другу страну ничим не вређа. Његови сабеседници, макар били кова најљућих опонената, никада нису били на губитку. Сви су из разговора са Стијовићем излазили као добитници, оплемењени, осокољени и смирени његовом благородном речју.

Све што је радио у науци професор Стијовић је, као и у животу уопште, чинио први или боље од претходника. Из библиографије која броји више од двеста јединица, из његовог целокупног научног опуса поменућемо само два остварења која су му обезбедила часно место у плејади посленика из струке. Стијовићевим „фундаменталним делом” *Славенизми у Његошевим њесничким делима* „наша наука чини крупан корак напред” написао је први ауторитет српске науке о језику друге половине овога века. Осмоструки академик Павле Ивић, даље, каже: „Пред нама је дело од којег почиње нова епоха”, и заиста: сви проблеми из обрађиване теме изнети су на поприште и сви, дословце без изузетка, разрађени и решени. До најважнијих, по правилу сасвим нових решења, која се у славистици сматрају коначним, Стијовић је дошао својом оригиналном методом, превазилазећи мишљења претходника. У маестрално урађеној књизи дат је образац опхођења са учинком других. Испред свих који су се раније дотicali теме Стијовић је далеко испредњачио, али тамо ни за кога није речено да је *погрешио*, да *није у праву* или, не дај Боже, да нешто *није знао*. Данас нас је окупио антипод новокомпонованих величина од којих све потиче. Да се могао бранити од недаћа као што је умео другог заштити себе, ми бисмо се око Светозара Стијовића још дуго окупљали на лепшим местима и срећнијим поводима.

Оно што је Одбор за ономастику Српске академије наука и уметности са Ивићем на челу и Стијовићем, јединим сталним сарадником, урадио за мање од две и по деценије представља подвиг вредан сваког поштовања. Прикупљена је, између осталог, комплетна ономастичка грађа у свим српским насељима Косова и Метохије. О подвигу данас не бисмо говорили да се Стијовић, раскошног талента да помогне другом, није постарао те на терену пронашао и, не жалећи труда, како то већ само он уме, обучио многе сараднике. Део прикупљене грађе и друге драгоцене студије објављени су у четрнаест књига Ономатолошких прилога (неколика за штампу припремљена тома остала су на Стијовићевом столу), часописа којим се Српска академија наука и уметности и српска наука могу поносити. Прилози су за непуну годину остали без своја два главна стожера.

У Институту за српски језик Стијовић је, уз рад на великом Речнику САНУ, значајно помогао да водећи часописи Јужнословенски филолог и Српски дијалектолошки зборник ухвате ритам редовних годишњака. Ове чињенице Српска академија наука и уметности и њен Институт за српски језик памтиће с дужним поштовањем.

Не знам где и како сам то зарадио, али последњих година мене прати страшна јеврејска клетва: Дабогда имао па немао. А ја сам, ваистину, имао шта изгубити! У ратном вихору остао сам без завичаја и пренео га у снове, под тежином броја избегличке легитимације прерано ми савенуше и помреше родитељи, а онда почех губити и друге недо-

стижне узоре. Данас пред најрођенијима, пред заједничким учитељи-ма, пријатељи-ма и сарадници-ма безуспешно тражим речи којима бих се опростио од половине света. Од октобра 1967. године, када смо као студенти треће године попили прву кафу, па све до данас Светозар Милунов за мене је био оно што су брат, кум, комшија, пријатељ, сарадник и сабеседник заједно и још нешто више што није могао бити нико други. За тридесет и три године ниједан догађај, од најтрагичнијих као што је скидање српске заставе са книнске тврђаве или колоне избеглица из Крајине, па оне из Сарајева до најновије сеобе Србаља са Косова и Метохије, преко вести из Москве, са Пала, из Дејтона, до безазлених шалвих згода у непосредној близини — нас двојица нисмо примали и тумачили различито. Готово три и по деценије мислили смо као један. Мој будући кум откривао ми је вредност и лепоту Кочића, писца кога је он највише волео, док су мени професори Дурмиторци у кладањској гимназији у душу угнездили Његоша. У младости смо стаситим момцима и девојкама радо давали Кочићева имена Мргуд и Мргуда, а у последње време смо све више разумевања имали за понашање његовога Мрачајског проте.

Драга браћо и сестре, тужни скупе, пред вама стоји баштиник највеће привилегије. Над отвореним гробовима Светозар Милунов Стијовић се захвалио мојим родитељи-ма што су му родили и одгајили најбољег и најпоузданијег пријатеља у животу. Не знам, драги куме, чиме сам то заслужио, а још мање знам како ћу без Тебе. Не налазим ја ни одговор на питање: шта нас је то тако напречац зближило? За Твога детињства Твој отац Милун је био домаћин и радо виђен гост старешина Високих Дечана, док су у моју кућу чешће свраћали „напредни кадрови”, а поп само кријући да на тавану, где је моја мајка дрхтала од страха, крсти млађег брата и сестру. Бар део одговора сазнао сам на црни дан у прошлу суботу. Када сам отворио Твоју свеску са телефонским бројевима и адресама, на корицама су ме сачекали прилепљени садржаји песама: *Ој Србијо, мила мајчи* и *Имна Србији*. Моје оклевање да прихватим изненадну понуду да почнем да радим у Српској академији наука и уметности због неминовног дугог подстанарског статуса моја мајка Василија, рођена на падинама Романије, лаконски је пресекла речима: „Ако, сине, једном на дан мање једи, али си у Србији.” Почетак ничим помућеног пријатељства очигледно је утемељен на чињеници да су бар некада деца под Проклетијама и на обронцима Коњуха и Романије расла под окриљем спасоносног штита „Србија мајка”.

Опраштамо се од човека који је савладао све препреке и изазове и испунио све задатке на овоземаљском животном путу. Њему је пошло за руком да испуни и онај аманет самоуког босанског старца који је унука бруцоша замолио да покуша да се успешно огледа у школи људскости, у којој се полаже свакодневно и у којој после и најмањег пада нема поправног испита. И ту, највреднију диплому Светозар Милунов Стијовић носи у ковчегу. Тиме је оправдао поверење предака, ближе и даље родбини и околини, нарочито млађима, постао узор и подстицај. Зар се у једном човечјем веку може постићи више?!

Иако су ждрали одлећели / Остали су птићи ждраловићи / Плеће наше умријети неће — речи утехе ушвељенима потражио је народни песник. Данас је одлетео предводник јата, иза којег су, поред дела вредног сваког поштовања, остала и четири украса: Душан, Милун, Милош и Мира. Драги моји млади кумови, само срећни имају оца који је узор и смеровођа генерацијама саплеменика и пријатеља. Драга кумо, хвала Ти за сва разумевања и подршку, који су моме куму помогли да буде онакав. Хвала Ти и за ова три цвета. Троје деце и Твога брата Слободана говоре да Крајишници још увек знају за основни национални задатак. Кумовој колевци, највећем српском племену, Ти си се одужила и сјајном књигом *Из лексике Васојевића*. Од суботе не сумњам да ћемо читати и студију о говору Васојевића. Тек сада нико од нас не сме изневерити Светозарева надања. Из привилегије што смо га имали проистичу и неодложне обавезе. Морамо га следити колико нам памет и Бог дозволе.

Драги Куме, за све што си у животу чинио и учинио, за то што си био такав, ми Твоји небројени дужници молимо се Богу да Ти буде лака земља на обронцима толико Ти драге Шумадије. Нека Ти је вечна слава!

Опроштајна реч Слободана Реметића на сахрани проф. др Светозара Стијовића у Београду 1. августа 2000. године.

Београд

Слободан Реметић

UDC 809.1(4)

SPRACHKONTAKT UND SPRACHWANDEL
 XI. Fachtagung der Indogermanischen Gesellschaft, Halle/Saale,
 17—23. September 2000

У Халеу је од 17. до 23. септембра 2000. одржано једанаесто стручно заседање Индоевропског друштва, на тему „Језички контакт и језичка промена“. Тежиште није, дакле, било на проблемима реконструкције прајезика и загонеткама његове генезе и постојбине, него на генези и развоју појединих индоевропских језика и њиховим познијим контакти-ма међу собом и са припадницима других језичких породица.

Према приказивачевој евиденцији, од 74 програмом предвиђена једно- или полчасовна излагања одржано је 66, а долепотписани је од тога успео да чује 51 (чути све није било могуће, јер је део реферата ишао истовремено у два сектора). Сви реферати били су пропраћени дискусијом. Већина реферата и дискусија била је на немачком, мањи део на енглеском.

У име прокламоване интердисциплинарности, конференцију је отворио један природословни реферат, уосталом крајње занимљив за присутне језикословце. Б. Комри (Comrie) из Халеа излагао је на тему „Језици и гени: аспекти лингвистичке праисторије Европе“.